

■ **Dr. Anita Solar,**
*Biotehniška fakulteta,
oddelek za agronomijo,
Raziskovalno polje za lupinarje
Maribor*

Pridelava lupinarjev deležna posebne spodbude EU

Z Uredbo št. 1782/2003 je Evropska unija uvedla posebno podporo za pridelavo lupinarjev s ciljem, da bi se izognili možnim opustitvam pridelave lupinarjev na tradicionalnih območjih in kasnejšim negativnim posledicam za okolje, podeželje, družbo in gospodarstvo. S tem predpisom je določeno plačilo 120,75 evra/ha pri orehih, lešnikih, mandljih in še nekaterih za nas eksotičnih vrstah. Plačilo pomoči je pogojeno predvsem z minimalno velikostjo nasada in številom dreves na hektar.

Razlogov za posebno finančno podporo pridelavi cele skupine sadja v času, ko skupna kmetijska politika EU doživlja rigorozne spremembe in je nenehno tarča zahtev po varčevanju in racionalizaciji, je gotovo več.

Zakaj posebne spodbude?

Evropa v zadnjih letih pridelava približno 10–15 odstotkov svetovnih količin mandljev, 15 odstotkov lešnikov in

okrog 10 odstotkov orehov. Z dodatno podporo skuša ohraniti pridelavo na obstoječih površinah. V bližnji preteklosti se je namreč prepogosto dogajalo, da so kmetje nasade opuščali ali jih krčili. Tako je bilo z lesko v Španiji, kjer so se odkupne cene domačega lešnika občutno znižale zaradi agresivne ponudbe poceni lešnikov iz Turčije. Drugi primer so orehi v Italiji, ki so jih množično sekali za zelo dobro plačan les.

Pričakovati je, da se bodo ob dodatni finančni podpori evropski pridelovalci lažje spopadali z izjemno močno ponudbo iz dežel, ki na tem področju nimajo dolge tradicije, to so Kitajska, ki že danes pridelava skoraj polovico svetovnih količin oreha, pa tudi Čile in Argentina, kjer pridelava orehov zelo napreduje. S tem ukrepom Evropa vsaj malo varuje tudi svoje investicije v raziskave. Francija in Španija pa tudi Portugalska in Italija so v zadnjih tridesetih letih podpirale predvsem razi-

skave s področja žlahtnjenja in tehnologije pridelave. Rezultati raziskav prihajajo v prakso v domačih državah, v veliki meri pa se jih poslužujejo tudi v t. i. novih pridelovalkah.

Novejša spoznanja o pomenu lupinarjev v prehrani

Odločitvi za dodatno spodbudo so najbrž botrovala tudi novejša spoznanja o prehranski vrednosti lupinastega sadja in sodobni trendi v prehrani. Razvit zahodni svet namreč vse bolj posega po zdravju koristni hrani, po t. i. varovalnih živilih, kar lupinarji brez dvoma so. To dokazujejo številne raziskave, ki jih izvajata živilska in medicinska stroka.

Lupinarji vsebujejo antioksidante (beta karoten, selen, vitamin C in E), ki zavirajo delovanje prostih radikalov, s čimer varujejo celice pred biokemijskimi poškodbami. Vsebujejo številne minerale, kot so kalcij, fosfor, magnezij, železo, kalij in baker. Veljajo za pravo »vitaminsko bombo«, saj najdemo v njih tudi tiamin (B-1), riboflavin (B-2), vitamin A in druge. Vsebujejo tudi do desetkrat več vlaknin kot meso, jajca in mlečni izdelki. Med najpomembnejše sestavine lupinastega sadja spadajo nenasičene maščobne kisline (oleinska, linolna in linolenska kislina), ki znižujejo raven holesterola v krvi, ne vsebujejo nobenih kancerogenih sestavin in varujejo pred rakom.

Ugotovljeno je, da lupinasto sadje ali oreški, kot jih tudi imenujemo, izboljš-

Sodobni nasad leske s petsto drevesi na hektar

šujejo delovanje pljuč in varujejo pred astmo in kroničnim bronhitisom, izboljšujejo prekrvavitev in zavirajo razvoj diabetesa tipa 2. Na osnovi vseh teh izsledkov strokovnjaki za prehrano priporočajo zaužitje osem do deset orehovitih jedrc ali pest lešnikovih jedrc na dan.

Koliko oreškov pojemo Slovenci in koliko drugi Evropejci?

Dejanska potrošnja lupinarjev je veliko manjša od priporočenih količin. Tako na primer med evropskimi narodi daleč največ orehov pojejo Grki (2 kg na osebo), sledijo Portugalci (1 kg na osebo), Španci, Nemci in Francozi (od 0,6 do 0,4 kg na osebo) ter Angleži (0,2 kg na osebo). Na splošno se v svetu in tudi pri nas največ lupinarjev poje v slaščicah. Kot namizno sadje v luščini jih najpogosteje uživajo v Španiji in Italiji. Poraba je zlasti pri jedrcih sezonska, skoncentrirana na božične in velikonočne praznike.

V Sloveniji smo prve podatke o potrošnji lupinarjev pridobili na podlagi ankete, ki smo jo izvedli v okviru Slovenskega strokovnega društva lupinarjev. Na vzorcu 130 odraslih oseb smo izvedeli, da porabimo kar 1,1 kg celih orehov in 0,9 kg orehovitih jedrc ter 0,7 kg celih lešnikov in 0,6 kg lešnikovih jedrc na družinskega člana letno. Pri tem velja upoštevati, da so bili anketirani predvsem člani društva, njihovi sorodniki, prijatelji in sosedje, ki orehe ali lešnike sami pridelujejo ali pa so jim bolj dosegljivi kot običajnemu potrošniku. Da bi dobili čim bolj verodostojne podatke, anketo izvajamo še naprej, in sicer predvsem med mestnimi potrošniki, ki so popolnoma odvisni od ponudbe v trgovinah in na tržnicah.

Obseg in kakovost doma pridelanega lupinastega sadja

Ne glede na dosegljive podatke o domači potrošnji lahko z gotovostjo rečemo, da domača pridelava še zdaleč ne zadovolji povpraševanja. Trenutno je v Sloveniji okrog 150 ha intenzivnih nasadov sortnih orehov z najmanj 100 drevesi/ha in okrog 60 ha leske s 400

do 600 grmi (drevesi)/ha. Po statističnih podatkih raste po deželi še 170.200 sejancev oreha različnega izvora. Skupni pridelek znaša okrog 3100 ton celih orehov v luščini.

Kakovost domačih orehov je zelo različna. Sortni orehi so kakovostnejši od sejancev: večina sort ima svetle in bolj ali manj gladke luščine ter svetla in polna jedrca. Pri luščenju dajo velik delež celih polovičk. Orehi, ki zrastejo na sejancih, imajo velikokrat trdo in debelo luščino, jedrca so od svetlo rumene do temno rjave barve. Pogosto gre za tržno manj zanimive orehe ali za koščake, iz katerih je jedrca zelo težko izluščiti, ali pa za t. i. laške orehe, ki so zelo veliki, a imajo močno razbrazdano, neugledno luščino in majhno jedrce.

Še vedno pa so domači orehi kakovostnejši od večine jedrc, ki jih ponujajo naša trgovska središča. Na policah najdemo v glavnem romunske ali turške orehe, ki ne ustrezajo nobenim kakovostnim normam. Najpogosteje so jedrca temna, prelomljena ali celo zdrobljena na majhne koščke, slabega okusa ali celo žarka. Tudi lešniki, ki pridejo v naše trgovine iz Turčije ali Italije, so največkrat drugorazredni.

Kljub neustrezni kakovosti pa cene niso nizke. To zimo smo orehova jedrca kupovali po 1500 SIT/kg, cena za lešnikova jedrca pa je zaradi manjše ponudbe turškega lešnika na svetovnem trgu (pozeba) poskočila celo na 3000 in več SIT/kg.

Slovenski pridelovalci so doslej brez težav in hitro ter po solidni ceni prodali domače orehe in lešnike. Večina se jih je prodala na lokalnih trgih ali kar na hišnem pragu pridelovalca. Zaenkrat je povpraševanje po kakovostnih jedrcih pa tudi po celih oreh (manj po lešnikih v luščini) bistveno večje od ponudbe, zato je glavna skrb pridelovalcev ustrezna tehnologija pridelave in dodelave plodov.

V nasade sadijo že uveljavljene pozne sorte, po končanem preizkušanju pa postopno uvajajo tudi novejšje tuje sorte, ki so še bolj rodne in ekonomsko zanimivejše pa tudi tehnološko

Orehi s svetlo in tanko luščino ter svetlimi jedrci imajo največjo tržno vrednost.

zahtevnejše od standardnih. Precejšnjo pozornost namenjajo poobiralnimi postopkom, predvsem čiščenju in sušenju plodov. Obenem se pripravljajo na enotnejši in povezan nastop na trgu, ki bo nujen, ko bodo vsi obstoječi nasadi polno zarodili.

Uveljavljanje podpore EU v Sloveniji

Posebna podpora za lupinarje je v Sloveniji namenjena pridelavi orehov, lešnikov in mandljev pa tudi kostanjev, če se le-ti pojavljajo skupaj z drugimi lupinarki. Porabljena bo predvsem za orehe in lešnike, saj je kostanjevih nasadov malo. Tudi mandljevih nasadov je bistveno manj, možnosti za pridelavo pa so omejene na Primorsko. Pogoj za izplačilo je vpis sadovnjaka v register pridelovalcev sadja pri MKGP, minimalna površina 0,1 ha in najmanj 125 grmov leske oz. petdeset dreves oreha ali mandlja na hektar. Višina podpore za leto 2006 znaša 78,49 evra/ha. Do vrednosti, določene z Uredbo ES, se bo povzpela skladno z dinamiko nacionalnega uveljavljanja celotne evropske pomoči v letu 2010.

Teh sredstev ni mogoče primerjati z nekdanjimi državnimi subvencijami za napravo nasadov, ki so po letu 1995 v veliki meri pripomogle k nastanku obstoječih nasadov, zlasti orehovitih. Bo pa dobrodošla pomoč pri vzdrževanju predvsem mladih nasadov in verjetno bo le-ta komu pomagala tudi k smeješi odločitvi za napravo nasada.

Zaenkrat imamo okrog dvesto hektarjev lupinarjev. Posaditi jih moramo še vsaj sto hektarjev, da bomo porabili sredstva, ki so odobrena za nacionalno zajamčene površine.